Яхонтова Т. В.
ЛІНГВІСТИЧНА ГЕНОЛОГІЯ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009.— 420 с.

Дослідження, присвячені комунікативно-прагматичним аспектам мови та мовно-текстовим утворенням, останнім часом набули пріоритетного значення. Це спричинено поглибленням інтересу до суспільної сутності мови, антропоцентричної парадигми мовознавства. Увагу дослідників дедалі більше привертають жанри з різних комунікативних сфер. Праці останніх років [1] свідчать про розширення жанрознавчої проблематики, прагнення дослідити типові характеристики та мовностильові властивості жанрів, різнорівневі ознаки їх текстових імплементацій. Особливого змісту набуває вивчення жанрів сучасної науки — потужного чинника розвитку високотехнологічного глобалізованого суспільства. У цьому контексті недавно опублікована монографія Т. Яхонтової «Лінгвістична генологія наукової комунікації» цілком відповідає сучасним вимогам. Запропоновані автором принципи викладеного в ній дослідження мотивовані реконцептуалізацією сутності наукових жанрів у світлі новітніх вимог. Застосування нових методик жанрового аналізу дало змогу всебічно вивчити й описати провідні жанри сучасного наукового спілкування, а також розробити жанрову лінгводидактичну модель викладання англійської мови для науково-академічних цілей.

Основний зміст монографії сформульовано в передмові, де висвітлено головні етапи розвитку науки про жанри — генології, та п'яти розділах.

Перший розділ «Концепція жанру в сучасних філологічних науках» присвячено аналітико-критичному огляду жанрових концепцій у провідних гуманітарно-мовознавчих галузях XX–XXI ст. Зокрема, дається аналіз теорії мовленнєвих жанрів М. Бахтіна. Запропоновані цим ученим засади помітно вплинули на формування сучасних уявлень про вербальні жанри як про лінгвосоціальні феномени. Загальноприйнятим, наприклад, стало твердження Бахтіна про те, що жанри породжені певними функціями і певними, специфічними для кожної сфери, умовами мовленнєвого спілкування [2].

Дослідницею висвітлено й основні моменти концепції жанру американської нової риторики. Її представники зробили суттєвий теоретичний внесок передусім у бачення жанру як соціориторичної категорії. Згідно з їхніми поглядами, виникнення та розвиток жанрів є результатом повторюваних соціориторичних ситуацій, а самі жанри — єдності формальних ознак, змісту та контекстуальних чинників — невід'ємні від цих ситуацій та різноманітних контекстів свого функціонування. Проаналізовано й особливості різних методологічних підходів до трактування й дослідження наукових жанрів у таких філологічних науках, як функціональна лінгвістика, текстолінгвістика, когнітивна лінгвістика та прикладне мовознавство.

У другому розділі — «Наукові жанри у теоретичному ракурсі» запропоновано концептуальне переосмислення сутності жанрів наукової комунікації з урахуванням сучасної епістемічної парадигми, змін, що відбулися в гуманітарних контекстах на рубежі XX–XXI ст. На переконання автора монографії, наукові жанри є триєдиними феноменами, що органічно поєднують у собі соціокомунікативні, соціокогнітивні та власне мовні аспекти. Важливо, що у праці насамперед наголошується на дуалізмі жанрів, які водночас є процесами та продуктами комунікації, динамічними та статичними сутностями, адже кожний жанр неминуче модифікується під час породження нового тексту й водночас слугує своєрідним прикладом для побудови інших текстів — реалізацій цього жанру — завдяки власній нормативності (с. 85). Чільне місце в розділі посідає і питання варіативності та інтертекстуальності як інгерентних властивостей жанрів. Розділ завершується описом ретельно розробленої про-

[1] *Бацевич Ф. С.* Нариси з комунікативної лінгвістики.— Л., 2003.— 281 с.; *Бацевич Ф. С.* Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи.— Л., 2005.— 264 с.; *Бацевич Ф. С.* Вступ до лінгвістичної генології : Навч. посібник.— К., 2006. — 248 с.; *Дементьев В. В.* Фактические речевые жанры // Вопр. языкознания.— М., 1999.— № 1.— С. 37–55; *Салимовский В. А.* Речевые жанры научного эмпирического текста (статья вторая) // Стереотипность и творчество в тексте : Межвуз. сб. науч. тр.— Пермь, 1999.— С. 11–19; *Серажим К. С.* Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово-інформаційного дискурсу) : Автореф. дис. ... д-ра філол. наук.— К., 2003.— 23 с.

[2] *Бахтин М. М.* Проблема речевых жанров // Эстетика словесного творчества.— М., 1979.— С. 237–280.

© Р. ПОМІРКО, 2010

цедури жанрового аналізу, в якій ураховано всі основні моменти організації жанрів: контекстуальні чинники, формально-композиційна та функціонально-смислова структура, стереотипні моделі текстуалізації жанрового змісту та мовні особливості.

Жанровий аналіз застосовано у третьому розділі — «Наукова стаття — провідний жанр сучасного англомовного наукового дискурсу». Головну увагу тут зосереджено на описі жанрових ознак наукової статті та її анотації. Прикладом слугував корпус текстів з двох методологічно різних дисциплін — прикладної лінгвістики та прикладної математики. Вибір математичної галузі зумовлено важливістю ролі математики в різних науках та її недостатньою вивченістю з мовознавчої перспективи. У книзі переконливо проілюстровано, що чинник галузевої належності тексту впливає на деякі особливості жанрової реалізації, діє як підсилювач варіативності жанрів, однак виявляє себе лише в певній кількості ознак. Наприклад, статті з прикладної математики та прикладної лінгвістики тяжіють до однакової структурної композиції, хоча мають відмінності в деяких риторичних стратегіях і вживанні особових займенників (с. 277–278). До того ж, як зазначено в цьому розділі монографії, у субкорпусі з прикладної математики є статті та анотації, певні структурно-смислові частини яких дуже близькі за своєю організацією до відповідних частин статей із прикладної лінгвістики. І навпаки — формальні та когнітивно-риторичні особливості деяких лінгвістичних статей повністю збігаються з характеристиками текстів із прикладної математики. Такі дані свідчать про конфігуративність різнорівневої організації жанрів, її адаптивність до різних прагматичних чинників.

У четвертому розділі — «Інші жанри сучасного англомовного наукового дискурсу» об'єктами дослідницької уваги автора стають жанри конференційного спілкування та електронної наукової комунікації з галузей прикладної лінгвістики і прикладної математики. Головним у такому аналізі є усвідомлення того, що ці жанри інгерентно діалектичні за своєю сутністю, у них органічно поєднуються універсальні та суто дисциплінарні особливості. Викладені спостереження дають підстави Т. Яхонтовій зробити два теоретично важливих висновки: 1) щодо *гіпержанрового* характеру відносин між окремими комунікативно близькими жанрами (наприклад, тези доповідей у чомусь похідні від усної доповіді, а в чомусь доповнюють її), що є важливим чинником еволюції, модифікацій, динамічності й адаптивності жанрів (с. 327); 2) щодо *жанрової дифузії*, тобто розхитування типових жанрових канонів, проникнення в них чужорідних жанрово-стильових елементів, що відбувається внаслідок впливу електронного каналу комунікації (с. 328).

Монографію завершує розділ «Наукові жанри у лінгводидактичному аспекті», який присвячено прикладним аспектам концепції жанру. Його появу у праці зумовлено необхідністю розроблення підходів до навчання англомовної наукової комунікації, адекватних нагальним потребам сучасної української освіти. Автор пропонує лінгводидактичну жанрову модель навчання англомовної наукової комунікації, яку можна ефективно застосувати у викладанні англійської мови з науковою метою, передусім студентам магістерських програм та аспірантам різних галузей. У післямові, написаній у дещо рефлексивному стилі, Т. Яхонтова розмірковує про майбутнє жанрів науки та аналізує соціокогнітивні, соціоекономічні, ідеологічні та технологічні чинники їхньої віртуальної мінливості. Говорячи про складність, неоднозначність процесів жанрової еволюції, автор водночас обстоює ідею «вічності» жанрів, їхньої визначальної ролі у здійсненні мовного спілкування.

Слід зазначити, що спостереження, узагальнення і висновки, представлені у монографії, ґрунтуються на надзвичайно ретельному (іноді занадто деталізованому!) риторико-стилістичному аналізі наукових текстів. Проте, можливо, завдяки цьому авторові вдалося проілюструвати взаємодію стилістики й риторики такого складного явища, як дискурс сучасної прикладної математики.

Отже, монографія Т. Яхонтової є фундаментальним дослідженням жанрів сучасної англомовної наукової комунікації, оригінальною як за висуненням головної проблеми — реконцептуалізації сутності жанрів у парадигмі сучасного гуманітарного знання, так і за використанням теоретичних положень у конкретному лінгвотекстовому аналізі. Чітко сформульовані концептуальні засади й методики жанрового аналізу дають підстави стверджувати, що рецензована праця відкриває новий напрям в українському жанрознавстві — лінгвістичну генологію наукової і, ширше, фахової комунікації, об'єктом уваги якої слугуватимуть жанри з різних професійних сфер як із суто теоретичної, так і з прикладної перспектив. Принагідно відзначимо хороше поліграфічне оформлення, чітку структуру книги, а також наявність іменного та предметного покажчиків, що сприяють кращому ознайомленню з її змістом. Монографія буде цікавою не лише лінгвістам, а й педагогам, культурологам, філософам, тобто широкому колу науковців.

Р. ПОМІРКО
(Львів)